

NUMĂRUL ȘI COMPONENTA NAȚIONALĂ A POPULAȚIEI DIN ȚARA BÂRSEI ÎN SECOLUL al XVIII-lea ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI al XIX-lea

de Florin Salvan

Este în afară de orice îndoială că populația unei țări, a unei regiuni etc. este factorul fundamental al dezvoltării sociale. Ea crează civilizație și cultură. Populația este, însă, și un important mijloc de cunoaștere a istoriei societății omenești. Tocmai de aceea ea este studiată, în epoca modernă, de o disciplină aparte, demografia istorică.¹ De altfel istoria ar fi o enigmă fără demografie, la fel ca și demografia fără istorie.² Există deja un orizont larg de lucrări din sfera demografiei istorice nu numai în literatura istorică română³, ci și în istoriografia românească⁴.

Privită sub raport social, economic și național, populația constituie un sistem, alcătuit din mai multe subsisteme⁵, aflate în interacțiune, care fac parte din marele sistem social⁶. Sistemele și structurile sociale din Țara Bârsei⁷, gradul lor de civilizație, ca și mediul geografic⁸ influențează variabilele demografice. Dar și sistemele demografice⁹, care se reînoiesc mereu, înrăuiesc la rândul lor, structurile sociale din acest câmp istorico-geografic¹⁰. O astfel de interacțiune nu încetează niciodată.

Relevăm în paginile ce urmează numai două componente ale sistemului demografic bârsan și anume numărul și compoziția națională în orizontul temporal specificat în titlu. Operăm cu date inedite, în cea mai mare parte, adunate din Arhivele Statului din Brașov și Budapesta, din patru conscripții fiscale (1698, 1713, 1721, 1755-1757), din două conscripții confesionale (1760-1762, 1765), din două "connumerații" (1771, 1799) și o "consignație" (1827) de locuitori, plus patru recensăminte de populație (1785, 1814, 1828-1839 și 1849).

Pe această bază documentară am elaborat două modele statistice. Pe una înfățișăm numărul populației (vezi tabelul nr.1) , iar pe a doua compoziția națională a locuitorilor din Țara Bârsei în perioada studiată (vezi

tabelul nr. 2). Cuprindem în sfera noastră de cercetare cele trei categorii de așezări umane, cristalizate încă în evul mediul în acest orizont geografic, cu statut social-juridic deosebit și anume orașul Brașov, satele săsești libere și satele dependente (aservite, iobăgite). Putem vedea, în acest fel, comparativ, "greutatea specifică" a fiecărui câmp demografic în ansamblul populației din Țara Bârsei. Dimensiunea comparativă îmbogățește considerabil, sublinia Jacques Le Goff, cercetarea în științele umaniste¹¹.

Conscripțiile fiscale cercetate și una confesională (a românilor din anul 1760-1762) au înscris capii de familie. Noi am transformat numărul de familii în locuitori, folosind indicele 5. Datele obținute pe această cale trebuie privite deci cu o anumită prudență. Dar celelalte conscripții, conștigații și recensăminte au înregistrat numărul locuitorilor. Informațiile oferite de aceste acte au o valoare deosebită. Dar chiar dacă unele date cu care operăm au o valoare apropiată de cea reală, ele ne permit, totuși, să vedem liniile și tendințele de evoluție demografică din Țara Bârsei pe o perioadă de un secol și jumătate de "revoluție" demografică.¹²

Numărul populației

Orice studiu demografic sistematic începe, cum se știe, prin a determina mărimea populației. Am reconstituit această dimensiune demografică în primul nostru model statistic.¹³⁻²³

Autoritățile austriece după ce au luat Transilvania în stăpânire (1688), au întocmit, în ultimul deceniu al secolului al XVII-lea, conscripții fiscale pe comitate, scaune și districte, ca să poată stabili, pe baza acestor date umane și economice, impozitele. Populația era privită în aceste conscripții ca un factor contribuabil²⁴, nu demografic. O astfel de conscripție fiscală s-a făcut, în anul 1698, și în Țara Bârsei. O luăm ca punct de plecare în calculele noastre.

Ea ne arată că Țara Bârsei era populată, în pragul secolului al XVIII-lea, cu 31.670 de locuitori, din care 11.395 (35,98%) trăiau în Brașov, 9.200 (29,5%) în satele săsești libere și 11.075 (34,97%) în satele dependente. Conscripțiile din acești ani nu ofereau, însă, autorităților, un tablou general al resurselor umane și economice ale țării. De aceea ele se decid să facă o nouă conscripție fiscală în 1703. S-au emis și instrucțiunile necesare. Dar ea nu s-a mai realizat, pentru că a început războiul antiabsburgic (1703-1711), condusă de Fr. Rákóczi al II-lea. Abia în 1713-1714 s-a efectuat o nouă conscripție fiscală generală²⁵.

Și Țara Bârsei a fost supusă unei atari operații. Această conscripție a înregistrat, în regiunea Bârsei, în total, 41.720 de locuitori. În Brașov aflăm, pe baza ei, 11.665 (27,96%) de locuitori, în satele libere 16.455 (39,44%) de locuitori și 13.600 (32,48%) de locuitori în satele dependente.

Dar conscripția aceasta este incompletă și plină de erori. Bărbații și femeile fără nici o avere n-au fost înregistrați în această conscripție²⁶. Fenomenul subînregistrării e prezent și din alt motiv. Nu puține persoane se sustrag de la conscriere sau declară date false. Fac aceasta ca să nu li se mărească sarcinile fiscale și să scape, astfel, de obligațiile militare²⁷.

De aceea se organizează, în 1721-1722, o altă conscripție fiscală generală. Accentul cade, și acum, nu pe potențialul demografic, ci pe izvoarele de venit ale contribuabililor²⁸.

Conscripția efectuată, în acest an, în Țara Bârsei, indică, în total, 32.175 de locuitori, din care 10.800 (33,57%) populau orașul Brașov, 11.055 (34,36%) satele săsești libere și 10.320 (32,07%) satele dependente. Nu a lipsit nici în această conscripție, fenomenul subînregistrării²⁹ în satele dependente. Dar în localitățile săsești a fost o altă situație. Delegații sași, care au prezentat guvernului, în anul 1726, un memoriu privind erorile existente în această conscripție, subliniază că orașele și satele săsești au oferit conscriptorilor registrele tuturor locuitorilor, în original, iar oamenii vârstnici și jurații le-au dat informațiile necesare. În aceste condiții, în "localitățile săsești .., se afirmă în memoriu, au fost, în adevăr, conscriși absolut toți oamenii, precum și toate bunurile lor"³⁰.

Epidemia de ciumă care a bântuit în toate localitățile Țării Bârsei, de la începutul lunii octombrie 1718 până la sfârșitul anului 1718³¹, adusă din Mediaș, prin Sibiu, în această regiune³² explică, îndeosebi, scăderea demografică înregistrată de această conscripție. Numărul morților indicați în actele contemporane, chiar dacă el nu concordă, este, totuși, impresionant. O specificație cu numărul morților de ciumă din toată Țara Bârsei, trimisă guvernului în 4 ianuarie 1720, înregistrată de J.Teutsch, cuprinde 15.979 de morți³³. Dar tabelul trimis de orașul Brașov, în 22 aprilie 1720, guvernului, reprodus de G.M.G. Hermann, în cartea sa, indică 17.458 de morți și 3.508 de "Aebrige"³⁴.

Th. Tartler arată, în cronica sa, că în Țara Bârsei au murit, de ciumă, în total, 18.741 persoane și 380 de case au rămas pustii³⁵. Același Tartler relevă apoi, într-o altă cronică ("Diarium"), că ciuma a secerat aproape 20.000 de vieți omenești (19.954)³⁶.

Numai în Braşov au murit 4.509 de persoane. Satele Prejmer şi Râşnov, dintre cele libere, au fost cel mai cumplit lovite de ciumă. În primul sat au murit 1.781 persoane, iar în al doilea 1.161 de oameni. Un număr mare de morţi s-a înregistrat şi în unele sate dependente, şi anume 2.961 de oameni au murit în cele şapte sate săcelene, 1.693 de persoane în Zărneşti, 715 oameni în Tohan³⁷ etc.

O conscripţie fiscală locală, care a înregistrat, în 1755-1757, capii de familie din satele libere şi dependente, care au vite de tracţiune, corelată, pentru Braşov, cu date din două conscripţii confesionale din 1760-1762 şi 1765, ani apropiaţi, deci, indică, în Țara Bârsei, un număr total de 54.125 de locuitori. În Braşov trăiau, în aceşti ani, 14.500 (26,79%) de locuitori, în satele libere 20.180 (38,44%) de locuitori, iar în satele dependente 18.815 (34,77%) de locuitori³⁸. Trebuie subliniat un fapt aici. Conscripţia fiscală a celor două categorii de sate, libere şi dependente, pe care o folosim aici, înregistrând numai familii cu vite de tracţiune, a omis, evident, gospodăriile fără astfel de vite. Pe lângă aceasta trebuie să mai menţionăm, şi un alt aspect semnificativ.

O nouă molimă de ciumă, adusă din Țara Românească³⁹, a bântuit, în aceşti doi ani, din octombrie 1755 până spre sfârşitul anului 1757⁴⁰, în Braşov şi în mai multe sate dependente şi libere⁴¹. Această epidemie de ciumă a secerat 4.144 de vieţi omeneşti⁴². Numai în cinci sate săcelene, Baci, Turcheş, Cernatu, Satulung şi Zizin s-au înregistrat 1.687 de morţi⁴³. Evident că această ciumă a afectat în mod negativ numărul de locuitori care aveau să fie înregistraţi în conscripţie.

Corelând datele înscrise în două conscripţii confesionale, una făcută sub supravegherea organelor administrative austriece, în 1760-1762, care a înregistrat populaţia românească şi a doua făcută de administraţia braşoveană, care a înscris, în anul 1765, populaţia evanghelică, ca răspuns la prima conscripţie⁴⁴, aflăm că Țara Bârsei era populată, în 1760-1765, cu 57.275 de locuitori. În oraşul Braşov trăiau 14.500 (25,32%) de locuitori, în satele săseşti libere 21.615 (37,74%) de locuitori şi în satele dependente 21.160 (36,94%) de locuitori.

Nu cunoaştem cu ce prilej s-a efectuat o "connumeraţie" a sufletelor din Țara Bârsei în anul 1771. I. Trausch, care o consemnează⁴⁵, nu ne spune. I. Söllner vorbeşte de o conscripţie confesională făcută de preoţi în 1771⁴⁶. Ştim, însă sigur, din documente⁴⁷ şi din unele studii şi articole⁴⁸, că Țara Bârsei a fost lovită, în anii 1770-1771, de o altă epidemie de ciumă, care a afectat, incontestabil, numărul populaţiei redat de această "connumeraţie".

Probabil că autorii au dorit să cunoască numărul locuitorilor existenți după încetarea ciumei.

Pe hotarul Branului, în Tohanul Nou, în Tohanul Vechi și în Râșnov, de exemplu, au murit de această ciumă, 789 de persoane⁴⁹. Dar indiferent care va fi fost motivul întocmirii acestei conscrieri demografice, ea indică, în Țara Bârsei, numai 53.799 de locuitori, deci sub cifra dată de conscripțiile din 1755-1757. În Brașov trăiesc, din aceștia, 17.563 (32,64%) de locuitori, în satele săsești libere 18.873 (35,09%) de locuitori și 17.363 (32,27%) de locuitori în satele dependente.

Recensământul general, efectuat în 1784-1787, în Transilvania, din inițiativa lui Iosif al II-lea, mai mult cu scop militar, social și fiscal-administrativ decât demografic, care conține elemente caracteristice recensămintelor moderne, este, în comparație cu cele anterioare, cel mai exact⁵⁰. Țara Bârsei era populată, pe baza acestui recensământ, realizat, în această regiune, în anul 1785⁵¹, cu 62.370 de locuitori. Ei se distribuie astfel: în Brașov trăiau 17.792 (28,52%) de locuitori, în satele libere 22.296 (35,75%) de locuitori, iar în satele dependente 22.282 (35,73%) de locuitori.

Ciuma care a bătuit, în Țara Bârsei, în 1813, și, în consecință foametea provocată, în acest an, de ea⁵², a determinat organele administrative brașovene să facă, în 1814, un recensământ al populației din Țara Bârsei. Ele doreau să cunoască familiile și persoanele care dispun de cereale și cartofi până la recolta nouă și persoanele care nu posedă aceste produse, spre a fi ajutate⁵³.

Recensământul acesta a înregistrat, în total, 70.973 de locuitori în Țara Bârsei, din care 19.986 (26,16%) de locuitori viețuiau în Brașov, 24.357 (34,32%) de locuitori trăiau în satele libere și 26.630 (37,52%) de locuitori în așezările dependente. Recensământul constată că în Brașov sunt numai 442 (2,21%) de persoane nevoiașe și 590 (2,42%) de astfel de persoane în satele libere. Dar în satele dependente s-au înregistrat 5.382 (20,21%) de persoane nevoiașe. În Bran, 1457 (27,00%) de persoane, din 5.395 de suflete, trebuie să fie ajutate; în Turcheș, 1121 (39,75%) de persoane din 2.820 de suflete, au nevoie de ajutor. În Vlădeni, 805 (70,61%) de persoane, din 1.140 de suflete, sunt nevoiașe etc.⁵⁴. O "consignație", pe confesiuni, a parohiilor și bisericilor existente, în 1827, în Țara Bârsei, a înregistrat totodată și numărul sufletelor din fiecare localitate⁵⁵. Țara Bârsei avea, în acest an, în total, 81.246 de suflete, Brașovul 22.476 (27,66%) de suflete, satele săsești libere 26.420 (32,52%) de suflete și satele dependente 32.350 (39,82%) de suflete. Recensământul din 1838-1839 din Țara Bârsei, parte

a unui important recensământ general, efectuat în Transilvania, a înregistrat cel mai mare număr de locuitori din această regiune, până la revoluția de la 1848. Țara Bârsei era populată, astfel, pe baza acestui recensământ, cu 86.961 de locuitori, Brașovul cu 22.886 (26,32%) de locuitori, satele libere cu 26.992 (31,04%) de locuitori și cu 37.083 (42,64%) de locuitori satele dependente.^{55a} Amintim, în treacăt, aici, că o paralelă interesantă între datele demografice din Țara Bârsei, înregistrate de recensământul lui Iosif al II-lea, și acest recensământ, a făcut-o în epocă, I. Hintz⁵⁶, într-un important studiu demografic.

După recensământul din 1849, aflăm, în fine, în Țara Bârsei, în total 80.786 de locuitori, în Brașov 19.823 (24,54%) de locuitori, în satele săsești libere 26.877 (33,27%) de locuitori și 34.086 (42,19%) de locuitori în satele dependente. O scădere demografică mai mare, determinată de evenimentele revoluționare din 1848-1849, vedem în orașul Brașov și în satele dependente. Ea este neînsemnată în satele libere^{56a}.

Populația Țării Bârsei a crescut așadar, în 1849, față de 1698, cu 255%.

Câteva aspecte semnificative ies la lumină, dacă comparăm numărul de locuitori din satele dependente cu cel din localitățile libere. Astfel, în anul 1698, adică în primul deceniu de stăpânire austriacă în Transilvania, populația satelor dependente era mai mare cu 1875 de locuitori decât cea din satele libere. Dar în conscripțiile din secolul al XVIII-lea, până la 1785, apar mai puțini locuitori în satele dependente decât în cele libere. Cea mai mare diferență este în anul 1713. Satele dependente apar în conscripția din acest an că au cu 3003 locuitori mai puțin decât sunt în satele libere. Dar numărul acesta nu oglindește starea demografică reală din satele dependente. Conscripția din acest an e plină de greșeli. Mulți țărani dependenți s-au sustras de la conscriere ca să scape de obligațiile sporite ce-i așteptau.

Chiar conscripția din anul 1721 întărește afirmația noastră de mai sus. Cu toate că în timpul epidemiei de ciumă din anii 1718-1720 au murit 7845 de persoane în satele dependente și 6096 de persoane în cele libere, cum rezultă din "Diarium"-ul lui T. Tartler^{56b}, totuși în satele dependente sunt, în 1721, numai cu 735 de locuitori mai puțini decât în satele libere. Diferența a crescut, însă, în anii 1755-1757. Satele dependente numără, în acești ani, cu 1995 de locuitori mai puțini ca cele libere. Ciuma din 1755-1757 explică acest fapt. Ea a făcut mai multe victime în satele dependente, cum am arătat mai sus, decât în cele libere. O diferență mică avem în anii 1760-1765. Satele aservite numără în acești ani doar cu 455

de locuitori mai puțini în raport cu satele libere. Diferența crește, însă, din nou, în 1771. Satele dependente au, în acest an, o populație mai mică cu 1510 decât localitățile libere. Ciuma din acest an a fost mai virulentă în satele dependente decât în cele libere. De aceea a scăzut mai mult numărul locuitorilor din satele dependente. Scăderea demografică în satele dependente este, deci, în șapte decenii oscilantă. O scădere mai mare este urmată de una mai mică. Cea mai mică, de 14 locuitori, a fost în anul 1785. Dar această scădere este atât de neînsemnată încât putem considera că în acest an cele două categorii de sate, dependente și libere, au ajuns la același nivel demografic. După această dată satele dependente urmează, până la 1850, o linie demografică ascendentă. Creșterea este spectaculară. Populația satelor dependente a sporit în raport cu cea a satelor libere cu 2273 de locuitori în anul 1814, cu 5.930 de locuitori în 1827, cu 10.091 de locuitori în 1838-1839 și cu 7209 de locuitori în 1849. În timp ce populația satelor libere a crescut, procentual, în 1849 cu 33,27% în raport cu anul 1698, numărul locuitorilor din satele dependente a sporit, în 1849, față de 1698, cu 42,19%.

Compoziția națională a populației din Țara Bârsei între anii 1760-1849

Condițiile istorice locale au făcut ca în Țara Bârsei să se suprapună, peste fondul etnic străvechi românesc, două elemente etnice de colonizare, cel german, în secolele al XIII-lea și al XIV-lea, și cel maghiaro-secuiesc din a doua jumătate a secolului al XIV-lea până în secolul al XVI-lea⁵⁷. Modul cum se înfățișează aspectul etnic în Țara Bârsei în perioada pe care o studiem, se vede în tabelul nr. 2⁵⁸⁻⁶⁸ și în comentariul ce-l însoțește.

Începem comentariul nostru despre valorile statistice înscrise în hotarele acestui tabel cu o precizare ce se impune din capul locului. Suntem siliți să ne limităm la date, sub unghi național, numai de la anul 1760 înainte, pentru că în izvoarele contemporane găsim informații incomplete, de această natură, pentru întâia jumătate a secolului al XVIII-lea. Conscriptia fiscală din 1713 nu redă categoriile naționale nici din Brașov nici din satele dependente⁶⁹. Numai în satele săsești apar, în această conscripție 2.391 capi de familie sași și 640 capi de familie români (458 inquilini și 182 subinquilini). Dar conscripția nu spune de ce naționalitate sunt meșteșugarii din aceste sate, în număr de 261 capi de familie⁷⁰. Nici conscripția din 1721-1722 nu împarte populația din Brașov și din satele libere pe

naționalități⁷¹. Se spune însă că locuitorii din satele dependente Vădeni, Tohan, Zărnești și satele brănene sunt populate cu "Valahi indigeni". Se mai arată că în cele 10 sate dependente mixte, româno-maghiare, adică cele șapte sate săcelene, plus Crizbav, Apața și Satul Nou locuiau "unguri și valahi indigeni". Dar nu se specifică numărul de unguri și români din fiecare sat. Nu sunt grupate, în această conscripție, pe plan național, nici vădulele, nici tinerii și orfanii, nici inquilini și vagabonzii⁷².

Deoarece conscripțiile fiscale și urbariale de la începutul secolului al XVIII-lea nu ne indică naționalitatea contribuabililor și nici confesiunea, după care s-ar putea deduce starea lor etnică, I Acsády a stabilit compoziția etnică a locuitorilor din Ungaria și Transilvania "în vremea Sanctiunii Pragmatice, 1720-1721", într-o lucrare statistică impresionantă, după numele locuitorilor⁷³. Prin acest criteriu a determinat și compoziția națională a populației din Țara Bârsei pe baza conscripției fiscale din anul 1713⁷⁴. D. Prodan, analizând în mod critic, construcția statistică a lui I. Acsádi, într-o carte fundamentală⁷⁵, a demonstrat că ea este defavorabilă românilor din Transilvania⁷⁶. Dar calculele lui I. Acsádi, bazate pe numele contribuabililor, criteriu care nu prezintă nici o siguranță⁷⁷, nu exprimă adevărata componentă națională nici a populației din Țara Bârsei.

I. Acsádi consideră, astfel, că în Brașov trăiau, în acest an, 27,05% unguri, 40,95% germani, 0,35% sârbo-croați și 31,65% români. În satele dependente, numite impropriu de I. Acsádi ținutul Brașov, el găsește 40,21% unguri, 0,84% germani și 58,90% români. În satele libere singurele care formau, după el, Țara Bârsei, ceea ce nu-i exact, locuiau 65% unguri și 35% români. Toată regiunea Bârsei era populată, afirmă I. Acsádi, în concluzie, de 45,71% unguri, 12,05% germani, 0,11% sârbo-croați și 42,15% români⁷⁸. Este evident că I. Acsádi favorizează, prin calculele sale pe unguri și dezavantajează pe români și germani. Modul cum a stabilit el compoziția națională a satelor libere după numele locuitorilor este mai mult decât evident în acest sens. E cunoscut că în aceste localități trăiau germani, în majoritate, și români, nu puțini. Ori I. Acsádi a indicat, absolut fără nici un temei, cum am văzut, că în aceste sate locuiau 65% unguri și 35% români. Dar nici un german. Caracterul subiectiv, tendențios, al acestor calcule este, prin urmare, în afară de orice îndoială.

În orașul Brașov locuiau, într-adevăr, trei naționalități principale, germani, români și maghiari, cărora li se adaugă și un mic număr de țigani. Uneori apar și greci, precum și puțini armeni și evrei. În toate satele săsești libere aflăm germani, români și țigani. Lipsesc maghiarii, cum am mai spus.

În zece sate dependente, adică în șapte sate săcelene, Baci, Turgeș, Cernatu, Satulung, Tărlungeni, Purcăreni, Zizin, plus Crizbav, Satul Nou, și Apața, locuia o populație românească și maghiară plus țigani. Sașii apar, aici, doar sporadic. Satele Zărnești, Tohan, apoi Tohanul Nou, Vlădeni și cele zece sate brănene, ce formau o mare comună colectivă, erau românești. Unele recensăminte au înregistrat și în aceste sate câțiva funcționari germani și maghiari. Dar în nici un caz raportul pe naționalități în Țara Bârsei nu este, în nici un câmp demografic, cel stabilit de I. Acsádi. Demonstrăm acest fapt cu datele cuprinse în tabelul nostru nr. 2. Se vede clar că în anii cuprinși în acest tabel (1760-1765, 1799, 1827, 1838-1839 și 1849) numărul populației maghiare nu se urcă, în nici o zonă demografică bârșană, la un procent atât de ridicat ca cel stabilit de I. Acsádi pentru anul 1713. Să lăsăm, deci, cifrele să vorbească.

Conscripția confesională din 1760-1762 a înregistrat, în Brașov, 5.665 (41,10%) de români iar cea din 1765 a înscris 7.170 (52,02%) de germani. Existau, în mod cert, în Brașov, și elemente maghiare, cam 717 (5,20%) de suflete neînregistrate în cele două. Populația Brașovului era, în acest an, de 19.823 de locuitori. Grecii și armenii din Brașov, negustori, sunt înglobați, în recensămintele din 1838-1839 și 1849 în rândul românilor. Un fenomen specific, sub raport etnic, ne întâmpină în satele săsești libere. Populația germană predomină, aici, în toți anii amintiți. Dar nu lipsesc nici românii din aceste sate. Numărul lor este apreciabil, comparativ cu cel al sașilor. Celelalte categorii naționale sunt neînsemnate. Satele libere erau populate, în 1760-1765 de 4.955 (27,75%) de români, de 12.084 (67,66%) de germani și de 820 (4,59%) de țigani. Românii reprezintă, în raport cu sașii peste un sfert din populația totală de 17.859 de locuitori ai acestor sate, iar sașii cam două sferturi și jumătate din populația satelor libere. În anul 1799 populația totală a ajuns la 29.614 de locuitori. Și în acest an peste un sfert din această populație, adică 7.140 (24,19%) de locuitori, o formează românii și aproape trei sferturi germanii, adică 21.065 (71,13%) de locuitori. Țiganii sunt puțini, 1.399 (4,73%) de suflete. Numărul maghiarilor este neînsemnat, numai 10 (0,3%) locuitori.

În anul 1827 numărăm, în satele libere, 26.412 de locuitori. O treime din aceștia, adică 8.743 (33,10%) sunt români, iar două treimi, deci 17.677 (66,90%) de locuitori sunt sași. Nu apar alte categorii naționale. Din numărul total de 26.992 de locuitori existenți, în 1838-1839, în satele libere, un număr de 7.982 (29,57%) de locuitori erau români, peste un sfert deci, și un număr de 17.346 (64,26%) de locuitori, peste două sferturi, germani.

Urmează 1.548 (5,74%) țigani, 114 (0,42%) maghiari și 2 (0,01%) străini. Raportul între români și germani este cam același și în anul 1849. Vedem, astfel, că, din cei 26.877 de locuitori ai acestor sate, peste un sfert, adică 8.114 (30,19%) de suflete, sunt români și conscripții confesionale, precum și elemente grecești, în jur de 230 (1,68%) de persoane. Orașul Brașov era populat, deci, pe baza acestor conscripții, cu 13.782 de suflete⁷⁹. Numărul fiecărei categorii naționale crește, în Brașov, până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Așa că populația totală brașoveană ajunge, în 1799, la 18.070 de locuitori. Predomină, și în acest an, elementele germane în raport cu celelalte naționalități. Numărul românilor se ridică la 6.695 (37,05%) de suflete, dar al germanilor la 9.294 (51,43%) de persoane. Populația maghiarilor era, însă, mai puțină, doar 1.128 (6,25%) de persoane, iar țiganii numărau 953 (5,27%) de suflete.

"Consignația" confesională din anul 1827 schimbă raportul dintre români și germani în Brașov. Prelevează numărul românilor. Astfel, 9.595 (42,69%) de suflete, din totalul de 22.476 de locuitori din Brașov, erau de naționalitate română, 8.745 (38,91%) de persoane erau de naționalitate germană și 4.136 (18,40%) de suflete de naționalitate maghiară. Țigani nu apar în această consignație.

Recensământul din anul 1838-1839 schimbă, din nou, acest raport, în favorul germanilor. Dar diferența nu este mare. Din numărul total de 22.886 de locuitori, înregistrați de acest recensământ în Brașov, numărul românilor se ridică la 8.498 (37,12%) de suflete, al germanilor la 9.116 (38,84%) de suflete și al maghiarilor la 4.364 (19,07%) de persoane. Țiganii sunt în număr mic, numai 789 (3,45%) de persoane, ca și străinii, 119 (0,52%) de suflete. Și în anul 1849 germanii sunt pe primul loc, în Brașov. Dar diferența dintre germani și români este neînsemnată: 7.984 (40,27%) de români și 8.765 (44,22%) de germani. Urmează 2.382 (12,02%) de maghiari și 619 (3,12%) de țigani. În acest recensământ mai apar 17 (0,09%) armeni și 56 (0,28%) de evrei. Așa că, în total, și mai mult de două sferturi, deci 17.019 (63,32%) de locuitori, sunt germani. Urmează, în ordine decrescândă, 1.690 (6,29%) de țigani, 45 (0,19%) de maghiari și 9 (0,03%) evrei.

O altă caracteristică etnică întâlnim în satele dependente. Aici predomină numărul românilor în toți anii indicați. Astfel, din numărul celor 20.294 de locuitori existenți în 1760-1765 în aceste sate, două treimi, adică 13.515 (66,60%) de suflete, sunt români și o treime, deci 6.469 (31,88%) de suflete, maghiari. Mai sunt apoi și 310 (1,52%) țigani. Aceeași proporție

etnică se menține și în anul 1799. Românii numără 18.513 (64,59%) de suflete din totalul de 28.664 de locuitori ai acestor sate, adică două treimi, iar maghiarii o treime, 9.311 (32,51%) de suflete. Vin, apoi, 822 (2,87%) de țigani și 10 (0,03%) germani. Tot acest raport se menține și în anul 1827 între români și maghiari, singurele categorii naționale amintite. În total aflăm în acest an în satele supuse 32.350 de suflete. Două treimi din acest număr, adică 21.379 (66,09%) de locuitori, sunt români și o treime, deci 10.971 (33,91%) de suflete sunt maghiari.

Raportul acesta apare și în anul 1838-1839. Din cei 37.083 de locuitori existenți, două treimi, adică 23.067 (62,20%) de suflete sunt români și o treime, 12.395 (33,43%) de suflete sunt maghiari. Numărul total se completează cu 1.512 (4,08%) țigani, cu 88 (0,23%) germani și 21 (0,06%) de străini. Anul 1849 se înscrie pe aceeași linie. Dintr-un total de 34.086 de locuitori, două treimi, adică 21.475 (63,00%) de suflete, sunt români și o treime, 11.503 (33,75%) de suflete, maghiari. Mai există, în fine, 1.008 (2,96%) de țigani, 96 (0,28%) de germani și 4 (0,09%) evrei.

Note

1. Ștefan Pascu, Demografia istorică, în "Populație și societate. Studii de demografie istorică", vol.I, sub red. prof. Ștefan Pascu, Cluj, 1972, p.7, 37.

2. Ștefan Pascu, L'activité de la démographie historique, în "Populație și societate" vol.III. Cluj-Napoca, 1980, p.11

3. Vezi Ștefan Pascu, Demografia istorică, în "Populație și societate...", vol. I, p.11-38.

4. Vezi Populație și societate. Studii de demografie istorică, vol.I, sub redacția prof. Ștefan Pascu, Cluj, 1972, vol.II, sub redacția prof. Ștefan Pascu, Cluj-napoca, 1977; Populație și societate. Izvoare de demografie istorică, vol.3-4, sub redacția acad. Ștefan Pascu, Cluj-Napoca, 1980; Ștefan Ștefănescu, Demografia. Dimensiune a istoriei, Timișoara, 1974; Vladimir Trebici, Demografia, București, 1979; Costin Feneșan, Izvoare de demografie istorică, vol.I, secolul al XVIII-lea, Transilvania, București, 1986; Natalia Giurgiu, Trei conscripții din secolul al XVIII-lea privind populația românească din Transilvania, în "Studia Universitatis "Babeș-Bolyai", series Historia, 1966, fasc. I, Cluj; A.Chertes și A.Pál Antal, Conscripția generală

a contribuabililor din Transilvania în anii 1721-1722, în "Revista de statistică", XVIII (1969), nr.5, București.

5. Ștefan Pascu, Voievodatul Transilvaniei, vol.II, Cluj-Napoca, 1979, p.326.

6. Vladimiri Trebici, op.cit., p.5,15,16.

7. Maja Philippi, Die Bürger von Kronstradt im 14. und 15. Jahrhundert. Untersuchungen zur Geschichte und Sozialstruktur einer siebenbürgischen Stadt im Mittelalter, Bucharest, 1986; Dr.Florin Salvan, Viața satelor din Țara Bârsei în evul mediu, București, 1996; Dr.Florin Salvan, Aservirea oștilor săsești din Țara Bârsei, în Cumidava, XIV, Brașov, 1989; Gernot Nussbächer, Contribuții la istoricul cetății Bran și a domeniului ei în secolele XIV-XV, în Cumidava, IX-I, Brașov, 1976, p.25-32; Titus N.Hașdeu, Cetatea Bran sub stăpânirea orașului Brașov (secolele XV-XVII), în Culegere de studii și cercetări, Brașov, 1967, p.137-142; Titus N. Hașdeu și Jenica Noaghea, Domeniul cetății Bran în secolele XIV-XVI, în Cumidava, IV, 1970, Brașov, p. 69-89.

8.Vezi Mihai Iancu, Elena Mihai, Ludmila Panaite, Gh. Dragu, Județul Brașov, București, 1971.

9. Adică numărul, structura socială, națională, confesională, mișcarea populației, naturală, migratorie, densitatea, etc.

10. Ștefan Pascu, L'activité de la démographie historique, în "Populație și societate", vol.III, Cluj-Napoca, 1980, p.11; Vladimir Trebici, op.cit., p. 21-23.

11. Maria Carpov, Jacques Le Goff și fața neștiută a evului mediu, în "Jacques Le Goff. Pentru un alt ev mediu", vol.I, Studiu introductiv, note și traducere de Maria Carpov, București, 1986, p. 16.

12. Ștefan Pascu, Demografia istorică, în "Populație și societate", vol.I, p. 66.

13. Datele pentru orașul Brașov, cele din satele săsești libere și din satele dependente, fără satele brănene, sunt din: Connumeratio civitatis districtusque Coronensis 1698 mensis X-er (Conscripția orașului și a districtului Brașov din luna octombrie 1698), în Országos Levéltár (în continuare O.L.). Vegyes conscriptiok (Arhivele Statului. Conscriptii amestecate), Budapesta, F/49, 1/16. Sunt înregistrate capii de familie. Numărul locuitorilor l-am calculat noi cu indicele 5. În satul liber Măieruș trebuie că au mai fost, pe lângă cei 50 capi de familie, notați pe două pagini, încă 25-30 capi de familie, care au fost înscrisi pe o filă ruptă, ulterior, din conscripție. În sprijinul acestei idei vine și faptul următor. La poziția satului

neliber Vlădeni apar 58 de capi de familie. Dar pe o pagină a unei file rupte, ce aparținea tot acestui sat, vedem, la cotor, pe 26 rînduri, prima literă a numelui capului de familie. După numărul capilor de familie din satul dependent Apața se vede, de asemenea, la cotor, că au fost rupte unele pagini. Aici nu mai apare nici o literă de la numele capilor de familie. Lipsesc din conscripție satele brănene. Suntem convinși că și aceste sate au fost conscrise. Cineva a rupt, însă, aceste file. La sfârșitul conscripției se văd, la cotor, multe pagini rupte pe care au fost notați, în mod cert, capii de familie din satele brănene. Numărul lor va fi fost aproape cel redat din conscripția din 1713, an apropiat, de 211 capi de familie ($211 \cdot 5 = 1055$ locuitori). De aceea am completat rubrica satelor brănene cu date luate din conscripția fiscală a anului 1713 aflată la: O.L., Törtsvár kálíbasok, anno 1713, Vegyes összeírások (Arhivele Statului, Colibașii brăneni, anul 1713. Conscripții amestecate), Budapesta, F/49, 5/4, fila 1. Fiind înregistrați capii de familie, și aici am stabilit numărul de locuitori folosind indicele 5.

14. Datele pentru orașul Brașov sunt din: I. Acsádi, Magyarország népessége a Pragmatica sanctio korában, 1720-1721, Budapesta, 1896 (Populația Ungariei în perioada Sanctiunii pragmatice, 1720-1721), p. 223. Sunt înscrși capii de familie. Am calculat numărul locuitorilor cu indicele 5. Datele pentru satele săsești libere sunt luate din: Conscripção quartor oppidorum et 9 pagorum Videnbach, Kerestyenfalva, Rosnyó, Höltnvény, Magyaros, Veresmart, Földvár, Battfalva, Szent Péter, Hermány, Prásmar, Volkány, et Feketehalom de anno 1713 (Conscripția celor patru orașe și 9 sate Ghimbav, Cristian, Râșnov, Hălchiu, Măieruș, Rotbav, Feldioara, Bod, Sâmpetru, Hărman, Prejmer, Vulcan și Codlea din anul 1713), în O.L., Budapesta, F/49, 5/12, p. 29-30. Sunt înscrși capii de familie. Noi am stabilit numărul locuitorilor cu indicele 5. I. Acsády, în op. cit., p. 223-224, dă numai 3029 capi de familie cu 15.145 locuitori ($3029 \cdot 5$). Datele pentru satele dependente sunt luate din: Conscripção civitatis Coronensis cum sibi adjunctis suburbiis et tredecim integris pagis ad sandem civitatem pertinentibus (Conscripția orașului Brașov cu suburbiile unite cu el și a celor treisprezece sate întregi aparținătoare de același oraș din anul 1713), în O.L., F/49, 5/3, A 1713, Budapesta, p. 1-74. Am calculat numărul locuitorilor cu indicele 5. I. Acsády, în op. cit., p. 234, dă 2748 de capi de familie cu 13740 de locuitori ($2748 \cdot 5 = 13740$).

15. Datele pentru orașul Brașov și satele libere le-am luat din: Extractus summarius civitatis Coronensis cum Districtu Barcensi et pagis ad eandem pertinentibus, anno 1724 mense iunio (Centralizatorul sumar

al orașului Brașov cu districtul Bârsa și a satelor aparținătoare de acesta, din anul 1724, luna iunie), în O.L., Budapesta, F/49, 5/6, p. 33-34. Sunt înscrise capii de familie. Numărul locuitorilor l-am stabilit cu indicele 5. Datele pentru satele dependente le-am luat din: *Conscriptio quatuordecim pagorum in Districtu Barcensi* Zernest, Tohány, Bácsfalu, Türkös, Hosszufalu, Csernátfalu, Tartrang, Zaizon, Pürkéretz, Apácza, Crizba, Ujfalu, Vledeny et Törtsvár existentiam de Anno 1722 peracta, (Conscripția celor paisprezece sate din districtul Bârsei: Zărnești, Tohan, Baci, Turcheș, Satulung, Cernat, Tărlungeni, Zizin, Purcăreni, Apața, Crizbav, Satu Nou, Vlădeni și cetatea Bran), în O.L., Budapesta, F/49, 5/6, p. 21-22. Capii de familie sunt transformați în locuitori cu indicele 5.

16. Pentru orașul Brașov luăm în considerare locuitorii din anii 1760-1765 (14.500), an apropiat, pentru că conscripția fiscală din anul 1756 cuprinde numai familiile care au vite și pământ arabil (Arhivele Statului din Brașov, fondul Primăria orașului Brașov, seria Recensământul populației din Brașov și Țara Bârsei, anii 1526-1827, pachetul I, 16 și tabelele 1-4). Lipsesc, deci, locuitorii care nu au astfel de bunuri, adică meseriașii, negustorii, săracii. Datele pentru satele libere și satele dependente sînt din: Arhivele Statului Brașov, fondul Primăria Brașov, seria Satele din Țara Bârsei, pachetul I/124, anexa 1-2 (ambele categorii de sate). Sunt înregistrați capii de familie. Numărul locuitorilor e calculat cu indicele 5. E o conscripție a contribuabililor și a vitelor de tracțiune. Lipsesc, deci, cei care n-au astfel de vite.

17. Numărul de locuitori din Brașov provine din următoarele date: a) 1133 capi de familie români (Dr. Virgil Ciobanu, Statistica românilor ardeleni din 1760-1762, în "Anuarul Institutului de Istorie Națională" din Cluj, III, 1924-1925, Cluj, 1926, p. 687-688) *5= 5665 locuitori; b) 7170 suflete din "Cronen und Vorstädten" (Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó, IV, Brassó, 1903, p. 380) germani. Și I. Hintz sublinia, în 1847, că "în anul 1766 erau 7130 (de locuitori) de religie evanghelică în Brașov", adică sași (Bevölkerungsverhältnisse im Kronstädter Distrikt nach der 1839er Zählung, în "Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde", III. Band, L. Heft, Hermannstadt, 1847, p. 112, în notă); c) 1665 de locuitori maghiari de religie romano-catolică și reformată, nementionați în aceste două conscripții confesionale. Suma aceasta am stabilit-o noi după dr. P. Binder, Contribuții la geografia istorică a orașului Brașov, Teză de doctorat, Anexa III, tabela LXIX/2 (în mss). Ea reprezintă 11,48% față de cele două naționalități. Datele satelor libere și dependente sunt luate din: Arhivele

Statului Brașov, fondul Primăria orașului Brașov, colecția Satele din Țara Bîrsei, pachetul I/130, an. I (1761). Este o conscripție a vitelor de jug din ambele categorii de sate. Lipsesc, deci, familiile care nu posedă astfel vite. În conscripție apar capii de familie. Numărul locuitorilor este calculat cu indicele 5. Dar după Urbariul din 1761 al celor 9 sate aparținătoare de cetatea Bran (Arhivele Statului Brașov, colecția Urbariale, pachetul XCVII) și după cel din 1766 al satelor Tohan, Zărnești, Satul Nou și Vlădeni (ibidem, pachetul LXXVI/1) sunt în aceste sate un număr total de 20890 de locuitori. Deci cu 270 de locuitori mai mult.

18. Connumeratio animarum in districtu Coronensi 1771, m(ense) Aprili, în "Collectanea zu einer Particulär-Historie von Cronstadt, zweiter Band, gesammelt von Josef Franz Trausch, 1820, p. 725 (Conscripția sufletelor din districtul Brașov, din anul 1771, luna aprilie, în "Colecție de <material> pentru o istorie particulară despre Brașov", vol.II, adunată de Josef Franz Trausch, 1820, p. 725) (în continuare Collectanea, II). Dar suma tuturor locuitorilor este 53799 locuitori, nu 54550, cum se arată în această lucrare.

19. Az Első Magyarországi Népszámlálás (1784-1787), (Primul recensămînt din Ungaria (1784-1787), Budapest, 1960, p. 306-311. Este o greșeală. Populația satului Tohan (Törchfalva) este trecută la localitatea Bran (Töröcsvár), iar a Branului la Tohan. Noi am îndreptat această eroare.

20. Arhivele Statului Brașov, fondul Primăria orașului Brașov, colecția Recensămîntul populației din Brașov și Țara Bîrsei, pachetul III/1-13 (1814) și Collectanea, II, p. 729-731.

21. Arhivele Statului Brașov, fondul Primăria Brașov, colecția Recensămîntul ..., pachetul II, tabela centralizatoare nr. I/1827 și pachetul I, nr. 56, foaie volantă; Collectanea, II, p. 727-728.

22. Arhivele Statului Brașov, fondul Primăria Brașov, colecția Recensămîntul ..., pachetul IV, tabela centralizatoare nr. I și pachetul V, tabela centralizatoare nr. 13/1838/39.

23. Arhivele Statului Brașov, fondul Primăria Brașov, colecția Recensămîntul ..., pachetul VI, tabela centralizatoare nr. I. Lipsește, din pachet, registrul pentru satul Turches.

24. Kövári László, Erdélyország statistikája (Statistica Țării Ardealului), vol.I, Cluj, 1847, p. 151; I. Söllner, Statistik des Grossfürstentums Siebenbürgen, Hermannstadt, 1856, p. 256; E. A. Bielz, Handbuch der Landeskunde Siebenbürgens, Hermannstadt, 1857, p.

146-147; Costin C. Feneșan, Izvoare de demografie istorică, vol.I, secolul al XVIII-lea,.

25. C. Feneșan, op. cit., p. 7.

26. I.Acsády, op.cit., p. 470.

27. St. Mateș, Situația economică a românilor din Țara Făgărașului, vol. I, Cluj, 1935, p.V,XIX; C. Feneșan, op.cit., p. 7,18, nota 3 și 11.

28. C. Feneșan, op.cit., p. 7-8.

29. C. Feneșan, op.cit., p. 8.

30. C.Feneșan, op.cit. p. 84.

31. G. M. G. Herrmann, Das alte und neue Kronstadt, vol.I, Sibiu, 1883, p. 169; Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó, vol. VI, Brașov, 1915, p. LXXXII (în continuare Quellen).

32. G. M. G. Herrmann, op. cit., p. 149.

33. Quellen, vol. IV, Brașov, 1903, p. 128.

34. G. M. G. Herrmann, op. cit., p. 168.

35. Quellen, IV, p. 70.

36. Quellen, VII, p. 119.

37. Quellen, IV, p. 70; VII, p. 119.

38. Dr. Virgil Ciobanu, Statistica românilor ardeleni din 1760-1762, în "Anuarul Institutului de Istorie Națională", III, 1924-1925, Cluj, 1926, p. 687-688; Quellen zur Geschichte der Stadt Brassó, vol. IV, 1903, p. 380; Dr. Pavel Binder, Contribuții la geografia istorică a orașului Brașov, anexa III, tabela LXIX/2 (în mss); Arhivele Statului Brașov, fondul Primăria Brașov, colecția Satele din Țara Bîrsei, pachetul I/130, anexa I (1761). Capii de familie au fost transformați în locuitori, înmulțind cu indicele 5.

39. G. M. G. Herrmann, op. cit., p. 340. În București ciuma izbucnise în 1749 (Arhivele Statului Brașov, Inventarul actelor neînregistrate, vol.I, București, 1959, reg. nr. 968, p. 193), iar în Ploiești în 1750 (ibidem, reg. 997, p. 198).

40. G. M. G. Herrmann, op. cit., p. 340; Arhivele Statului Brașov, Inventarul actelor neînregistrate, vol.I, reg. nr. 1377, p. 279; nr. 1414, p. 275.

41. Pe larg, la G. M. G. Herrmann, op. cit., p. 341-350. Arhivele Statului Brașov, Inventarul actelor neînregistrate, vol.I, reg. nr. 1336, p.260; reg. nr. 1351, p. 263.

42. G.M.G. Herrmann, op.cit., pag.350; Quellen, vol.VI, pag. LXXXIII.

43. Arh. St.Brașov, Fondul Primăria orașului Brașov, colecția Satele din Țara Bîrsei, pachetul IV/36 (Baciu), pachetul XXVIII/116 (Turcheș),

pachetul VII/10 (Cernatu), pachetul XIII/13 (Satulung), pachetul XXXIII/9 (Zizin).

44. J.Teutsch notează, în 26 iulie 1765, în cronica sa, cele de mai jos, în legătură cu această conscriere: "Deputații noștri s-au întors acasă de la "Ignod" cu această știre: că trebuie să fie conscrise toate sufletele națiunii săsești și această (conscriere) să fie trimisă la Curte, pentru că românii uniți pretind și vreau să fie a patra națiune, că ei ar fi "ungleich" mai mulți decât sași"; (Quellen, IV, pag.379).

45. Collectanea, II, pag.725.

46. I.Söllner, op.cit., pag.265-266.

47. Arhivele Statului Brașov, Acte neînregistrate, vol.II, 1961, reg.nr.241, pag.45; nr.247, pag.46; nr.253, pag.47; nr.255, pag.47 (în anii 1770 și 1771, în timpul epidemiei de ciumă); nr.740, pag.125.

48. Titus N. Hașdeu, Ciuma din 1770-1771 în hotarul Branului, în "Din istoria medicinei", Editura Medicală, București, 1973, pag.127-130; Dr. Paul Binder, Epidemiile de ciumă din Transilvania în secolul al XVIII (1709-1795), în "Retrospective medicale", studiu, note și documente editate de George Brătescu, 1985, pag.186.

49. Titus N. Hașdeu, op. cit., în loc. cit, pag.130.

50. Vezi D.Prodan, dr.Thirring Gustav, Magyarország népessége II József Korában (Populația Ungariei în timpul lui Iosif al II-lea), Budapesta, 1936, în "Anuarul Institutului de Istorie Națională", X, Sibiu, 1945, pag.404; St.Pascu, Demografia istorică, în "Populație și societate", vol.I, p.67-69; Natalia Giurgiu, Populația Transilvaniei la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului XIX-lea, în "Populație și societate", vol. I, p.97 și urm.; C.Feneșan, op.cit., p.13-19.

51. Arhivele Statului, Brașov, fondul Primăria orașului Brașov, colecția Urbariale, pachetul 115/I, pachetul 117/II/I, (capii de familie în 1857). Oreszágos Levéltár Gubernium Transylv(aniae) 1785/6-I; Urbéri Öszeirás 14 csomó, Hároszék, Budapest (Arhivele Statului. Gubernul Transilvaniei, anii 1785/6. Conscriptia urbarială, pachetul 14, Treiscaune, Budapesta), F.51/14.

52. Catalogul documentelor românești din Arhivele Statului Brașov, vol.II (1800-1825), Direcția Generală a Arhivelor Statului din R.S.R., Filiala Arhivelor Statului din Brașov, București, 1975, reg.nr.2272, p.411.

53. Arhivele Statului Brașov, Colecția Recensământul populației din Brașov și Țara Bârsei, ani extremi 1526-1917. Inventar întocmit de E.Limona, p.3 (în mss).

54. Collectanea, II, p.729-731.

55. Arhivele Statului Braşov, fondul Primăria oraşului Braşov, colecţia Recensământul..., pachetul I/56 (1827).

55/a. Arhivele Statului Braşov, fondul Primăria Braşov, colecţia Recensământul populaţiei..., pachetul IV, tabela centralizatoare nr.I şi pachetul V, tabela centralizatoare nr. 13/1838/39.

56. Johann Hintz, Bevölkerungs Verhältnisse im Kronstädter Distrikt nach der 1839-er Zählung, în "Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde", III. Band, I.Heft, Hermanstadt, 1847, p.97-116.

56/a. Arhivele Statului Braşov, fondul Primăria Braşov, colecţia Recensământul populaţiei din Braşov şi Țara Bârsei, pachetul VI, tabela centralizatoare nr. I. Lipseşte din pachet registrul pentru satul Turcheş.

56/b. Calculat de noi după G.M.G. Herrmann, op.cit., p.169-170.

57. Vezi Dr. Florin Salvan, Aservirea obştilor săteşti autohtone din Țara Bârsei, în Cumidava, XIV, Braşov, 1989, p.67-68; Dr.Florin Salvan, Viaţa satelor din Țara Bârsei în evul mediu, Bucureşti, 1996, p.90-99.

58. Dr.Virgil Ciobanu, Statistica românilor ardeleni din 1760-1762, în Anuarul Institutului de Istorie Naţională din Cluj, III, 1924-1925, Cluj, 1926, pag.687-688. Autorul dă numărul de familii. Înmulţind numărul familiilor cu indicele 5, am obţinut numărul locuitorilor. În statistica românilor ortodocşi din anul 1766 apar numai 21.290 de suflete (Keith Hitchins şi I.Beju, Statistica românilor ortodocşi din Transilvania din anul 1766, în "Mitropolia Ardealului", anul XXII, nr.7-9, iulie-septembrie, 1977, pag.548).

59. Quellen, IV, pag.380. E indicat numărul de suflete de religie luterană din anul 1765.

60. La numărul de 7.170 de germani de religie luterană am adăugat şi o populaţie maghiară probabil de 10% de religie catolică şi reformată, existentă în oraş, nerecenzată. O dovadă că cifra aceasta de 717, este aproape de realitate, este faptul următor. În tabelele de rectificare ale oraşului Braşov, pe anul 1779-80, deci cu 15 ani mai târziu, apar în suburbiile celor patru cartiere ale oraşului un număr de 152 capi de familie unguri şi 50 văduve maghiare, tot capi de familie. În total sunt, deci, 202 capi de familie maghiari, adică 960 de locuitori ($152 \times 5 = 760$; $50 \times 4 = 200$. Deci $760 + 200 = 960$). (Arhivele Statului Braşov. Fondul Primăria Braşov, seria Urbariale, pachetul V/I, XV/I, XVI/I, XXXVI.)

61. Quellen, IV, pag.380. Sunt maghiarii de religie luterană incluşi în conscripţia saşilor din anul 1765.

62. La această sumă am adăugat și o populație maghiară probabilă de 10% de religie catolică și reformată, adică de 588 de suflete, existentă în aceste sate, neconscrisă. Așa rezultă suma de 6.469 de suflete ($5.881 + 588 = 6.469$).

63. Arhivele Statului Brașov, fondul Primăria Brașov, colecția Satele din Țara Bârsei, pachetul I/130/an. I. Presupunând că ȣiganii n-au fost conșcriși în cele două conșcripții confesionale, a românilor (din 1760-1762) și a luteranilor (din 1765), introducem în tabelul nostru și această categorie etnică. Numărul de capi de familie, înmulțit cu 5, l-am luat dintr-o conșcripție a contribuabililor din 1760/1761 (satele dependente) și din 1761 (satele libere), existentă la Arhivele Statului din Brașov, în locul citat la începutul acestei note. Probabil că "vagi" și "inquilini" indicați în aceste conșcripții fiscale au fost introduși în cele două conșcripții confesionale menționate mai sus. De aceea n-au fost incluși în tabelul nostru.

64. În această categorie am introdus 46 (5×230) capi de familie greci și aromâni membrii ai Companiei grecești în anul 1777 (Cornelia Papacostea-Danielopolu, Organizarea și viața culturală a "Companiei grecești" din Brașov sfârșitul secolului al XXVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea, în "Studii de istorie sud-est europene", vol.I, București, 1874, pag.187).

65. Arhivele Statului Brașov, colecția Liceului "I.Honterus", seria Acte, nr.522. Conșcripția redă, la fiecare categorie națională, capul de familie și văduvele. Numărul de suflete e stabilit de conșcriptori prin înmulțirea familiilor cu indicele 5, cum specifică ei înșiși. La suma rezultată din acest calcul am adăugat numărul de văduve. Rezultă că văduvele nu sunt luate ca o familie.

6). I.Thausch, Collectanea, II, pag.727-728.

6). Arhivele Statului Brașov, colecția Recensământul populației..., pachetul V/1838/39, tabelele centralizatoare nr.I și 13.

6). Arhivele Statului Brașov, colecția Recensământul populației..., pachetul VI/1849, tabele centralizatoare nr. I.

6). O.L., Budapesta, F/49/5/2

70. O.L., Budapesta, F/49/5/12

71. O.L., Budapesta, F/49/16/6

72. O.L., Budapesta, F/49/5/6

73. I. Acsádi, Magyarország Népeisége a Pragmatica sanctio korában (Populația maghiară în vremea sancțiunii pragmatice), 1720-1721, Budapesta, 1896.

74. Ibidem, pag. 471.

75. D. Prodan, Teoria imigrației românilor din Principatele Române în Transilvania în veacul al XVIII-lea, Sibiu, 1944, pag. 25-57.

76. D. Prodan, op.cit., pag. 25.

77. D. Prodan, op.cit., pag. 33.

78. I. Acsádi, op.cit., pag.223-471.

79. În tabelul nr. I am optat pentru suma totală de 14.500 de suflete stabilită de dr. P.Binder. De data aceasta redăm numărul de locuitori pe naționalități, calculat de noi, obținând, în total, 13.782 de locuitori. Diferența nu este așa mare. Așa se explică neconcordanța de date din cele două tabele.

Tabele

NUMĂRUL POPULAȚIEI DIN ȚARA BÂRSEI

Nr. crt.	Localitățile	Locuitori			
		1698	1713	1721-1722	1755-1757
A.	Orașul Brașov	11395	11665	10800	14500
	În % față de total	35,98	27,96	33,57	26,79
B. Satele libere					
1.	Ghimbav	485	745		1225
2.	Cristian	680	1370		1995
3.	Râșnov	1435	2830		2715
4.	Vulcan	290	565		1000
5.	Codlea	1350	2315		2820
6.	Hălchiu	775	980		1410
7.	Bod	565	910		1105
8.	Feldioara	605	995		1465
9.	Rotbav	415	655		965
10.	Măieruș	250	620		935
11.	Sânpetru	650	845		1185
12.	Hărman	870	1275		1420
13.	Prejmer	830	2350		2570
	TOTAL	9200	16455	11055	20810
	În % față de total	29,05	39,44	34,36	38,44
C. Satele dependente					
1.	Baciu	845	845	560	875
2.	Turcheș	1125	1220	1130	1545
3.	Cernatu	535	695	445	915
4.	Satulung	1445	1660	1290	1825
5.	Tărlungeni	830	1010	545	1055
6.	Purcăreni	325	440	290	705
7.	Zizin	310	315	170	345
8.	Apața	650	980	840	1175
9.	Crizbav	685	930	715	1115
10.	Satul Nou	505	605	485	810
11.	Tohan	910	1315	850	1475
12.	Tohanul Nou	-	-	-	-
13.	Zărnești	1565	2105	1570	2600
14.	Vlădeni	290	425	330	860
15.	Satele brănene	1055 ¹³	1055 ¹⁴	1100 ¹⁵	3515 ¹⁶
	TOTAL	11075	13600	10320	18815
	În % față de total	34,97	32,60	32,07	34,77
	TOTAL GENERAL	31670	41720	32175	54125
	În % față de total	100	100	100	100

ÎNTRE 1698 - 1849

Tabelul 1

Nr. crt.	Locuitori						
	1760-1765	1771	1785	1814	1827	1838-1839	1849
A.	14500	17563	17792	19986	22476	22886	19823
	25,32	32,64	28,53	28,16	27,66	26,32	24,54
B.							
1.	1305	1107	1080	1137	1099	1195	1075
2.	2160	1766	2078	2305	2343	2325	2107
3.	2840	2594	3129	3421	3780	3927	3754
4.	1030	882	1002	1079	1161	1203	1240
5.	3420	2765	3017	3264	3546	3625	3674
6.	1475	1359	1544	1710	1775	1819	1854
7.	1105	1016	1199	1449	1787	1677	1856
8.	1400	1325	1596	1781	1928	1953	1816
9.	940	759	919	808	894	792	879
10.	965	848	1044	1217	1406	1359	1474
11.	1165	1014	1222	1414	1524	1637	1731
12.	1365	1342	1684	1701	1980	2081	2036
13.	2445	2096	2782	3071	3197	3399	3381
	21615	18873	22296	24357	26420	26992	26877
	37,74	35,09	35,75	34,32	32,52	31,04	33,27
C.							
1.	1190	981	1280	1545	1928	1984	1789
2.	1980	1484	2204	2820	3325	3753	lipsă
3.	1220	1028	1418	1945	2460	2871	2706
4.	2235	1191	2885	4042	4956	6860	7390
5.	1225	1110	1218	1639	1981	2339	2533
6.	890	807	955	1230	1497	1503	1690
7.	375	270	373	588	920	935	1069
8.	1165	1026	1160	1245	1496	1545	1559
9.	1300	1137	1254	1307	1624	1683	1772
10.	765	721	830	950	1060	1103	1056
11.	1580	-	-	-	-	-	-
12.	-	563	524	659	725	807	851
13.	2610	2168	2239	2125	2303	2286	2361
14.	950	881	1130	1140	1387	1362	1352
15.	3675 17	3996	4808	5395	6688	8052	7958
	21160	17363	22278	26630	32350	37083	34086
	36,94	32,27	35,72	37,52	39,82	42,64	42,19
	57275	53799 ¹⁸	62366 ¹⁹	70973 ²⁰	81240 ²¹	86961 ²²	80786 ²³
	100	100	100	100	100	100	100

COMPOZIȚIA NAȚIONALĂ A POPULAȚIEI DIN

Nr. crt.	Localitățile	1760 - 1765					
		Români	Germani	Maghiari	Țigani	Alți	Total
A.	Orașul Brașov	5665	7170	717 ⁶⁰		230	13782
	În % față de total	41,10	52,02	5,20		1,68	
B. Satele libere							
1.	Ghimbav	250	680		45		975
2.	Cristian	385	1312		65		1762
3.	Râșnov	880	1392		135		2407
4.	Vulcan	305	509		45		859
5.	Codlea	505	2055		150		2710
6.	Hălchiu	215	991		70		1270
7.	Feldioara	515	675		35		1225
8.	Rotbav	275	471		25		771
9.	Măieruș	245	564		110		849
10.	Bod	290	658		40		988
11.	Sânpetru	210	725		25		960
12.	Hârman	295	780		55		1130
13.	Prejmer	585	1275		90		1947
	TOTAL	4955	12084		820		17859
	În % față de total	27,75	67,66		4,59		
C. Satele dependente							
1.	Baciu	375		365	35		995
2.	Turcheș	680		877	13		1572
3.	Cernatu	455		513	20		988
4.	Satulung	715		956	90		1761
5.	Târlungeni	415		651	15		1081
6.	Purcăreni	320		444	15		779
7.	Zizin	105		185			290
8.	Crizbav	355		636	20		1011
9.	Satul Nou	110		576			696
10.	Apața	195		658	25		678
11.	Zărnești	2360			45		2605
12.	Tohanul Nou	1655			25		1680
13.	Satele brânene	4430					4430
14.	Vlădeni	945			5		950
	TOTAL	13515		6469	310		20294
	În % față de total	66,60		31,88	1,52		
	TOTAL GENERAL	24135 ⁵⁸	19254 ⁵⁹	7186	2130 ⁶¹	230 ⁶⁴	51935
	În % față de total	46,47	37,07	13,84	2,18	0,44	100

ȚARA BÂRSEI ÎNTRE ANII 1760 - 1849

Tabelul 2

Nr. art.	1799					1827			
	Rom.	Ger.	Mag.	Țigani	Total	Rom.	Ger.	Mag.	Total
A.	6695	9294	1128	953	18070	9595	8745	4136	22476
	37,05	51,43	6,25	5,27		42,69	38,91	18,40	
B.									
1.	249	1261		108	1618	240	859		1099
2.	625	2072		93	2790	708	1635		2343
3.	1354	2355		268	3977	1912	1868		3780
4.	290	889		41	1220	366	795		1161
5.	665	3257		197	4119	889	2657		3546
6.	314	1594		112	2020	379	1396		1775
7.	840	1124		68	2032	914	1014		1928
8.	385	710		45	1140	352	542		894
9.	341	996		85	1422	463	943		1405
10.	438	1250		100	1788	572	1215		1787
11.	301	1414		62	1777	410	1114		1524
12.	408	1550		92	2050	645	1335		1980
13.	930	2593	10	128	3661	893	2304		3197
	7140	21065	10	1399	29614	8743	17677		26422
	24,11	71,13	0,03	4,73		33,10	66,90		
C.									
1.	738		698	45	1481	1119		809	1928
2.	4170		1259	165	5594	1800		1525	3325
3.	696		876	55	1627	1337		1123	2460
4.	1579		1301	195	3075	3456		1498	4956
5.	466		979	25	1470	705		1278	1981
6.	473		679	30	1182	708		789	1497
7.	93		596	10	499	242		678	920
8.	362		1080	40	1482	447		1177	1624
9.	99	10	845	30	984	192		868	1060
10.	160		1206	45	1411	270		1226	1496
11.	2462			101	2563	2303			2303
12.	641			15	656	725			725
13.	5134			55	5186	6688			6688
14.	1440			11	1451	1387			1387
	18513	10	9319	822	28664	21379		10971	32350
	64,59	0,03	32,51	2,87		66,09		33,91	
	32348	30369	10457	3174	76348 ⁶⁵	39717	26422	15107	81246 ⁶⁶
	42,37	39,78	13,70	4,15	100	48,89	32,52	18,59	100

COMPOZIȚIA NAȚIONALĂ A POPULAȚIEI DIN

Nr. crt.	Localitățile	1836 - 1838					Total
		Români	Germani	Maghiari	Țigani	Sorâni	
A.	Orașul Brașov	8498	9116	4364	789	119	22886
	În % față de total	37,12	38,84	19,07	3,45	0,52	
B. Satele libere							
1.	Ghimbav	237	853	8	97		1195
2.	Cristian	664	1596	4	61		2325
3.	Râșnov	1808	1833	22	263	1	3927
4.	Vulcan	354	845	4			1203
5.	Codlea	714	2629	13	269		3625
6.	Hălchiu	319	1397	10	93		1819
7.	Feldioara	835	901	10	147		1953
8.	Rotbav	295	457	1	39		792
9.	Măieruș	321	879	6	154		1359
10.	Bod	399	1174		104		1677
11.	Sânpetru	383	1160	5	89		1637
12.	Hărman	617	1336	4	124		2081
13.	Prejmer	976	2287	27	108	1	3399
	TOTAL	7982	17346	114	1548	2	25992
	În % față de total	29,57	64,26	0,48	5,74	0,01	
C. Satele dependente							
1.	Baciu	981	5	916	81	1	1984
2.	Turcheș	1831	10	1591	301	20	3733
3.	Cernatu	1398	16	1370	87		2871
4.	Satulung	4444	20	2052	344		6860
5.	Târlungeni	835		1457	47		2337
6.	Purcăreni	573		871	59		1503
7.	Zizin	156		749	30		935
8.	Crizbav	394	1	1226	62		1083
9.	Satul Nou	134	1	890	78		1103
10.	Apața	227	4	1245	69		1545
11.	Zărnești	2095	5		188		2286
12.	Tohanul Nou	773	13		21		807
13.	Satele brănene	7895	4	24	129		8052
14.	Vlădeni	1333	9	4	16		1362
	TOTAL	23067	88	12395	1512	21	37083
	În % față de total	62,20	0,23	33,43	4,08	0,06	
	TOTAL GENERAL	39547	26550	16873	3849	142	86961 ⁶⁷
	În % față de total	45,48	30,53	19,40	4,43	0,16	100

ȚARA BÂRSEI ÎNTRE ANII 1760 - 1849

Tabelul 2

Nr. ort	1849						
	Români	Germani	Maghiari	Țigani	Armeni	Greci	Total
A.	7984	8765	2382	619	17	56	19823
	40,27	44,22	12,02	3,12	0,05	0,28	
B.							
1.	192	797		86			1075
2.	618	1420		69			2107
3.	1703	1697	14	340			3754
4.	433	805	2				1240
5.	715	2725	4	230			3674
6.	350	1372		132			1854
7.	800	884		132			1816
8.	331	485		63			879
9.	383	941	6	144			1474
10.	494	1240		122			1856
11.	422	1210	1	98			1731
12.	665	1245	7	119			2036
13.	1008	2198	11	155		9	3381
	8114	17019	45	1690		9	26877
	30,19	63,32	0,17	6,29		0,03	
C.							
1.	860	3	885	41			1789
2.	lipsă						
3.	1330	7	1314	55			2706
4.	4913	40	2179	258			7390
5.	862	4	1593	70		4	2533
6.	289		1553	48			1690
7.	209	3	821	36			1069
8.	437	7	1264	64			1772
9.	166		855	35			1056
10.	253	11	1229	66			1359
11.	2185		3	173			2361
12.	815	10		26			851
13.	7829		7	122			7958
14.	1327	11		14			1352
	21475	96	11503	1008		4	34086
	63,00	0,28	33,75	2,96		0,01	
	37573	25880	13930	3317	17	69	80786 ⁶⁸
	46,51	32,04	17,24	4,11	0,02	0,08	100

